

FÖRDJUPNING – Hur påverkar låga och negativa räntor bankers lönsamhet?

För att få upp inflationen har Riksbanken och flera andra centralbanker infört negativa räntor. Kritiker menar att negativa räntor motverkar sitt syfte eftersom de påstås pressa bankernas lönsamhet vilket skulle kunna leda till högre utlåningsräntor och lägre utbud av krediter. Denna diskussion har i synnerhet förts i euroområdet, där banker redan tyngs av låg lönsamhet. Riksbankens bedömning är att den sammantagna effekten av negativa räntor på bankers lönsamhet är begränsad och till och med kan vara positiv, och att de svenska bankernas funktion i den penningpolitiska transmissionsmekanismen består även vid en negativ styrräntenivå.

Fungerande kreditförsörjning förutsätter ett välkapitaliserat banksystem

För att banker ska kunna låna ut till hushåll och företag behöver de ha kapital.⁹ En god kapitalisering förutsätter i sin tur en rimlig lönsamhet, eftersom nytt kapital oftast byggs upp genom upparbetade vinster.

I euroområdet har många banker länge tyngts av svag lönsamhet. Detta påverkar deras kapitalsituation negativt och begränsar således deras möjligheter att försörja ekonomin med lån. I förlängningen innebär ett banksystem med svag lönsamhet att den penningpolitiska transmissionen försämras.

Även om lönsamheten bland banker i euroområdet länge har varit svag har det under senare tid uppstått förnyad oro kring deras möjligheter att förbättra lönsamheten i ett läge med låga och i synnerhet negativa räntor.

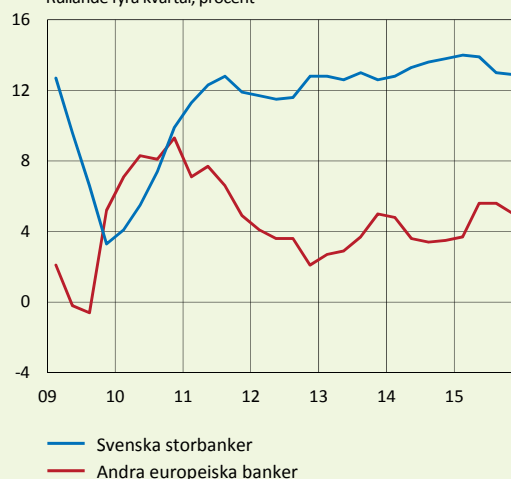
Den sammantagna effekten av låga och negativa räntor på bankers lönsamhet är dock inte uppenbar i förväg. Lönsamheten kan nämligen påverkas på flera sätt, bland annat genom att utlåningsräntor och finansieringskostnader faller, men också genom förändrade utlåningsvolymer, kreditförluster och provisionsintäkter.¹⁰

Låg lönsamhet i euroområdet, hög lönsamhet i Sverige

Till skillnad från svenska banker har banker i euroområdet länge tyngts av svag lönsamhet mätt som avkastning på eget kapital (se diagram 2:9). Framst beror det på att många banker där har höga kreditförluster och därmed låg intjäning. Dessutom har de relativt höga kostnader.

Svenska banker har däremot under en längre period haft låga kreditförluster (se diagram 2:10). De har dessutom en hög kostnadseffektivitet (kostnader i relation till intäkter) och bankerna har de senaste åren även genomfört flera besparingsprogram som ytterligare förbättrat

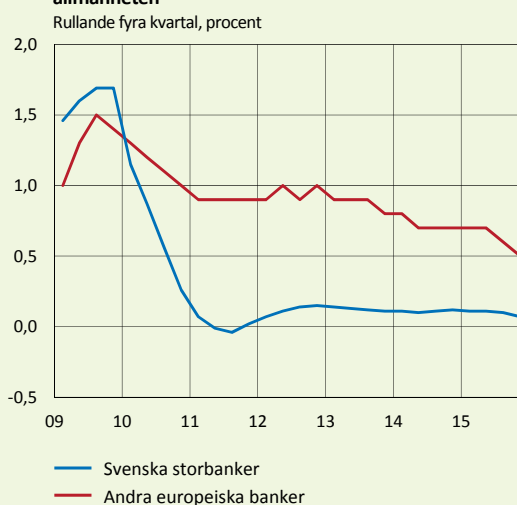
Diagram 2:9. Avkastning på eget kapital
Rullande fyra kvartal, procent

Anm. Oviktat genomsnitt. Den röda linjen avser ett urval av stora europeiska banker.

Källor: Bankernas delårsrapporter och SNL Financial

Diagram 2:10. Kreditförluster i förhållande till utlåning till allmänheten
Rullande fyra kvartal, procent

Anm. Oviktat genomsnitt. Den röda linjen avser ett urval av stora europeiska banker.

Källor: Bankernas delårsrapporter och SNL Financial

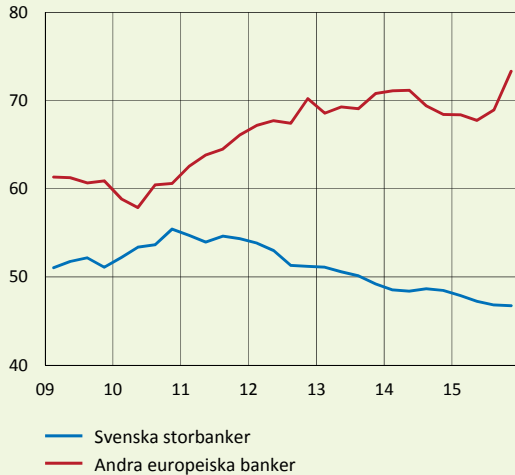
⁹ Se exempelvis H.S Shin, "Bank capital and monetary policy transmission", Panel remarks at The ECB and its Watchers XVII conference, Frankfurt, 2016.

¹⁰ Se fördjupning "Svenska finansiella institut och låga räntor" i Finansiell stabilitet 2015:2.

kostnadseffektiviteten (se diagram 2:11). Dessutom har svenska banker låga finansieringskostnader vilket är positivt för lönsamheten (se diagram 2:12).

Diagram 2:11. Kostnader i förhållande till intäkter

Rullande fyra kvartal, procent

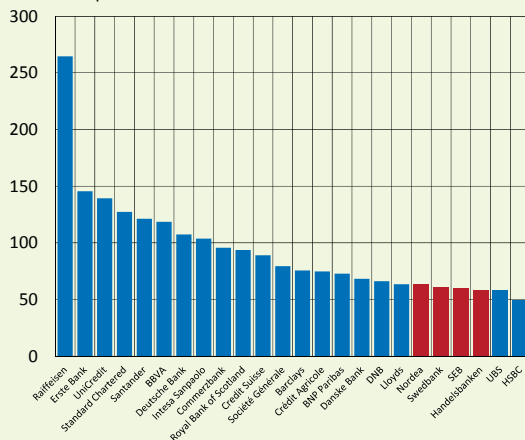

Anm. Övikat genomsnitt. Den röda linjen avser ett urval av stora europeiska banker.

Källor: Bankernas delårsrapporter och SNL Financial

Diagram 2:12. Indikativa finansieringskostnader för ett urval av europeiska banker

Räntepunkter

Anm. Mäts som femåriga CDS-premier och avser det senaste årets genomsnitt.

Källor: Macrobond och Riksbanken

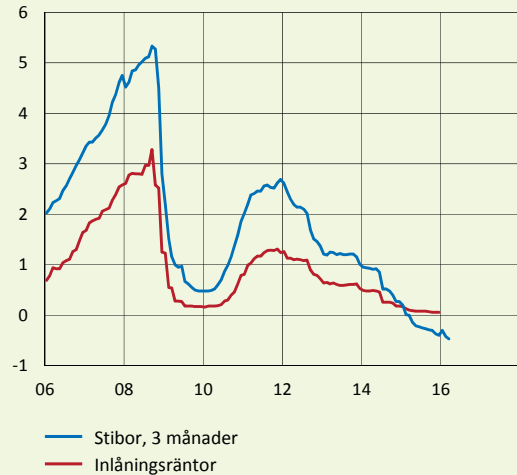
Låga räntor pressar inlåningsmarginaler

Bankers lönsamhet påverkas av skillnaden mellan utlåningsräntan och räntan de finansierar utlåningen med, den så kallade räntemarginalen. Eftersom både utlåningsräntan och räntan på finansieringen normalt följer styrräntan borde räntemarginalen inte påverkas av ränteläget. Men vid låga och negativa räntor kan det hända att räntan för finansieringen inte sjunker lika mycket som utlåningsräntan. Detta beror på att banker i Sverige och euroområdet hittills valt att inte låta hushåll och de flesta företag möta en negativ inlåningsränta. Detta innebär i sin tur att bankernas så kallade inlåningsmarginal, det vill säga

skillnaden mellan en marknadsränta och räntan på inlåning, pressas (se diagram 2:13). Det påverkar lönsamheten negativt.

Diagram 2:13. Stibor och inlåningsräntan

Procent

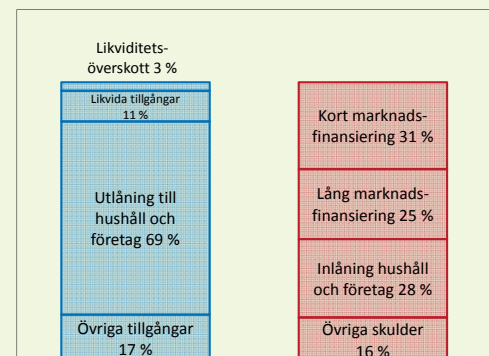
Anm. Avser inlåningsräntor till hushåll och företag.

Källor: SCB och Riksbanken

Men i vilken grad inlåningsmarginalen påverkar lönsamheten beror på i vilken utsträckning en bank är beroende av inlåningsfinansiering. I Sverige finansierar sig bankerna till stor del genom marknadsfinansiering (se diagram 2:14). Låga och negativa räntor innebär därmed att kostnaden sjunker för en stor del av finansieringen. I euroområdet består bankernas finansiering däremot i större utsträckning av inlåning.¹¹

Diagram 2:14. Svenska bankers balansräkning i svenska kronor

Fördelning i procent

Anm. Balansräkningen avser svenska bankers verksamhet i svenska kronor. Totalt uppgår balansomslutningen i svenska kronor till 8 000 miljarder kronor. I övriga skulder ingår också eget kapital.

Källor: SCB och Riksbanken

Lägre räntor ger färre dåliga lån och lägre kreditförluster

Med lägre finansieringskostnader kan bankerna erbjuda lägre utlåningsräntor till befintliga kunder utan att ränte-

¹¹ Se exempelvis H.S Shin, "Bank capital and monetary policy transmission", Panel remarks at The ECB and its Watchers XVII conference, Frankfurt, 2016.

marginalen minskar. Detta stärker kundernas betalningsförmåga vilket i sin tur minskar kreditförlusterna och behovet av att göra reserveringar för befarade kreditförluster. Därutöver leder lägre räntor till bättre makroekonomiska förutsättningar vilket ökar företags lönsamhet. Det möjliggör högre löner vilket därmed ytterligare förbättrar förutsättningarna för låntagare att hantera sina räntebetalningar. Låga och negativa räntor underlättar därför för många banker i euroområdet som länge tyngts av stora kreditförluster.¹² Men denna effekt är mindre för svenska banker eftersom de inte varit tyngda av dåliga lån och kreditförluster under den nuvarande räntesänkingscykeln.

Begränsade kostnader av likviditetsöverskottet

I både Sverige och euroområdet har banksystemen likviditetsöverskott gentemot centralbanken, det vill säga de behöver placera likviditet hos centralbanken. Överskotten har dessutom ökat i takt med att Riksbanken och ECB genomfört köp av värdepapper, så kallade kvantitativa lättnader. Överskottet placeras i centralbanken, vilket sker till en ränta antingen på eller nära styrräntan. Vid en negativ styrränta måste bankerna därmed betala ränta för dessa placeringar. Men bankerna kan i stor utsträckning finansiera sina likvida tillgångar till en i dagsläget negativ ränta. Överskottet är dessutom mycket litet i förhållande till bankernas totala tillgångar både i Sverige (se diagram 2:14) och i euroområdet. Sammantaget blir effekten på bankernas resultat för placering av överskottet till negativ ränta därför mycket liten.

Inte entydig effekt på bankers lönsamhet

Låga och negativa räntor påverkar bankers lönsamhet på olika sätt. Tabell 2:2 åskådliggör effekten av låga och negativa räntor på en banks resultaträkning.¹³ Eftersom fallande räntor medför att finansieringskostnaderna sjunker bör bankers räntemarginal i de flesta fall påverkas endast i begränsad utsträckning. Däremot innebär en pressad inlåningsmarginal ett minskat räntenetto. Men samtidigt ökar låneefterfrågan vid lägre räntor vilket kan leda till större utlåningsvolym. Ökade utlåningsvolym förbättrar resultatet. Det påverkar även lönsamheten positivt om nyutlåningen sker till större räntemarginal än tidigare. Avgifts- och provisionsintäkter tenderar dessutom öka i lågräntemiljöer. Detta beror bland annat på att efterfrågan på kapitalförvaltningsverksamhet och investmentbanktjänster kan öka när räntorna är låga. Låga räntor har också en positiv effekt på marknaden för svenska före-

tagsobligationer, vilket medför höjda avgiftsintäkter för de svenska storbankerna som har en betydande emissions- och rådgivningsverksamhet.

Räntebärande värdepapper ökar ofta i värde när räntor faller. Fallande räntor kan därmed vidare bidra till bankers lönsamhet genom ökade värderingsvinster (kallas "verksamhet till verkligt värde" i resultaträkningen).

För vissa banker kan det emellertid finnas kostnader specifikt förknippade med negativa räntor. Det handlar bland annat om IT-system som kan ha begränsade möjligheter att hantera negativa räntor vilket leder till kostnader för manuell hantering. Det kan också handla om kostnader relaterade till hantering av legala och avtalsmässiga problem som uppstår vid negativa räntor. Omfattningen av dessa kostnader är dock svårbedömd. Därutöver kan, som tidigare diskuterats, låga räntor medföra lägre kreditförluster och därmed påverka bankers resultat positivt.

Tabell 2:2. Låga och negativa räntors effekt på bankers resultat

Resultatpost	Effekt
Räntenetto	
Räntemarginal	Varierar
Inlåningsmarginal	-
Ökade volymer	+
Provisionsnetto	+
Verksamhet till verkligt värde	+
Kostnader*	-
Kreditförluster	+
Resultat	Varierar

Anm. + och - anger påverkan på bankers resultat. *Kostnaderna är specifika för negativa räntor och gäller inte för låga räntor i allmänhet.

Den sammantagna effekten av låga och negativa räntor på bankernas lönsamhet både i Sverige och i euroområdet är blandad, och kan skilja sig åt mellan banker. Svenska bankers lönsamhet har varit hög och stabil under de senaste årens räntesänkningar, medan lönsamheten hos banker i euroområdet har ökat under motsvarande period. Det finns alltså inget som tyder på att låga och negativa räntor ännu har påverkat bankers lönsamhet negativt. Lönsamhetsproblemen bland banker i euroområdet förklaras istället av mer fundamentala problem med en stor andel dåliga lån i kombination med höga kostnader.

Riksbankens bedömning är att svenska bankers funktion i den penningpolitiska transmissionen består även vid en negativ reporänta. Bankernas stabila lönsamhet skapar därmed alltjämt förutsättningar för en välfungerande kreditförsörjning i Sverige. Det rådande lågränteläget kan dock bidra till att bygga upp finansiella obalanser, i synnerhet genom en allt större skuldsättning och högre kreditrisker hos svenska hushåll och företag, som på längre sikt kan påverka ekonomin och bankernas lönsamhet negativt.¹⁴

¹² European Central Bank, Annual Report 2015, "Box 3: What do low interest rates mean for banks and savers?".

¹³ En banks resultat är inte är detsamma som dess lönsamhet. Lönsamhet definierat som avkastning på eget kapital avser resultat i förhållande till eget kapital. Hur mängden eget kapital har utvecklats är därför av betydelse när lönsamheten för en period utvärderas.

¹⁴ För ytterligare diskussion, se fördjupning "Svenska finansiella institut och låga räntor" i Finansiell stabilitet 2015:2.